บทที่ 3

ทำนองเสียงในภาษาไทย

ภาษาไทย เป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสำคัญที่ใช้แยกแยะความหมายของคำ ซึ่งจัดเป็นภาษาในกลุ่มภาษาวรรณยุกต์ (Tone languages) จากการศึกษาของนักภาษาศาสตร์และนักสัทศาสตร์หลายท่านพบว่า ภาษาทั้งในกลุ่มภาษาวรรณยุกต์ และในกลุ่มภาษาอวรรณยุกต์ (Non-tonal languages) ต่างก็มีการใช้ทำนองเสียง เพื่อแยกแยะความหมายของคำพูดด้วยกันทั้งสองกลุ่ม

ถึงแม้การศึกษาวิเคราะห์ทำนองเสียงในภาษาไทย เพิ่งเริ่มกระทำเมื่อกลางคริสตศตวรรษที่ 20 นี้ แต่ก็มีรูปแบบที่ใช้วิเคราะห์ทำนองเสียงหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ ดังนี้

1. <u>ระบบแยกแยะ</u>

เช่นเดียวกับระบบแยกแยะที่ใช้ศึกษาทำนองเสียงในภาษาอังกฤษ นักภาษาศาสตร์จะศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ในทำนองเสียงโดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยจะกล่าวถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นบ้าง แต่ความเกี่ยวข้องนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน

ระบบแยกแยะที่ใช้ศึกษาทำนองเสียงในภาษาไทยนี้ ยังมีแตกต่างกันไปเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ ระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อังกฤษ และ ระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อเมริกัน

1.1 ระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อังกฤษ*

นักภาษาศาสตร์ ที่เป็นต้นแบบของการวิเคราะห์ทำนองเสียงในภาษาไทยด้วยระบบนี้ ได้แก่ เฮนเดอร์สัน (1949) และ เทอด ชวนคงชู (1956) พวกเขาศึกษาทำนองสูงต่ำในประโยค (sentence tone) ซึ่งหมายถึง ทำนองสูงต่ำที่ปรากฏในคำที่เขาเรียกว่า ส่วนแสดงทำนองเสียง (intonation carrier) ซึ่งได้แก่ คำลงท้าย (particles) ในประโยค เช่น ซิ คะ ที เถอะ ครับ เป็นต้น ในการศึกษาจะเน้นลักษณะทางสัทศาสตร์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ปรากฏร่วมกันเป็นทำนองสูงต่ำในประโยค ได้แก่

1.1.1 เสียงสูงต่ำ (Tone or Intonation)

เฮนเดอร์สัน กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญที่ปรากฏในทำนองสูงต่ำ ได้แก่ เสียงสูงต่ำ** (Tone) 5 เสียงซึ่งได้แก่ เสียงกลาง (mid-level) เสียงต่ำ (low-level) เสียงตก (falling) เสียงสูงขึ้น-ตก (high-rise fall) และเสียงขึ้น (rising)

---

*ที่เรียกว่า "ระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อังกฤษ" เพราะศึกษาวิเคราะห์ทำนองเสียง โดยเน้นลักษณะทางสัทศาสตร์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในทำนองเสียง ตามแนวของนักภาษาศาสตร์อังกฤษ

นักภาษาศาสตร์บางท่าน อาจจัดระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อังกฤษ ในการศึกษาทำนองเสียงในภาษาไทย ให้เป็นระบบร่วม เนื่องจากมีการศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ในลักษณะที่ปรากฏร่วมกันในทำนองเสียง แต่ในงานวิจัยนี้ จัดให้เป็นระบบแยกแยะรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากเห็นว่า ถึงแม้จะศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ปรากฏในทำนองเสียง แต่ศึกษาไปในเชิงสัทศาสตร์ และไม่ได้ศึกษาการปรากฏร่วมกันขององค์ประกอบต่าง ๆ นั้น อย่างมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน

**ในระยะแรก ๆ ของการศึกษาทำนองเสียง นักภาษาศาสตร์จะใช้ศัพท์ที่หมายถึงทำนองสูงต่ำ ซึ่งหมายถึง เสียงสูงต่ำที่ปรากฏในคำพูด แตกต่างกันไปหลายคำ เช่น tone, tune, intonation, pitch contour, intonation contour เป็นต้น

เทอด เรียกเสียงสูงต่ำ 5 เสียงที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในทำนองสูงต่ำในประโยคว่า ทำนองเสียง (intonation) โดยเทอดกล่าวว่า เสียงวรรณยุกต์ (Tone) เป็นเสียงสำคัญของพยางค์ ส่วนทำนองเสียงในที่นี้เป็นเสียงสำคัญของคำลงท้าย

1.1.2 ความสั้นยาวของพยางค์ (Quantity)

ความสั้นยาวนี้เป็นลักษณะสำคัญของเสียงในพยางค์มี 2 ลักษณะได้แก่ เสียงสั้น และ เสียงยาว

1.1.3 การลงท้ายเส้นเสียง (Glottal Termination)

เทอด ได้กล่าวถึง การลงท้ายเส้นเสียงว่าเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ร่วมปรากฏในทำนองสูงต่ำในประโยค การลงท้ายเส้นเสียง เป็นลักษณะเสียงของพยางค์ ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ เสียงกักที่เส้นเสียง (glottalized) และเสียงที่ไม่ถูกกักที่เส้นเสียง (non-glottalized)

1.1.4 ทำนองสูงต่ำในประโยค

(Sentence Tone or Intonation)

เฮนเดอร์สัน กล่าวว่า ทำนองสูงต่ำในประโยคเป็นเสียงซับซ้อนที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างเสียงสูงต่ำ และความสั้นยาวของพยางค์ ทำให้เกิดเป็นทำนองสูงต่ำในประโยคเป็น 7 แบบ โดยใช้อักษร A, B, ... G เป็นชื่อต่าง ๆ ของทำนองสูงต่ำ เช่น ทำนองสูงต่ำ A (Sentence Tone A) เป็นเสียงกลาง ระดับที่เป็นเสียงสั้น เป็นต้น

ส่วนเทอดกล่าวว่า ทำนองสูงต่ำในประโยค เกิดจากการผสมผสานกันของทำนองเสียง ซึ่งหมายถึง เสียงสูงต่ำต่าง ๆ ความสั้นยาวของพยางค์ และการลงท้ายเส้นเสียง ทำให้เกิดเป็นลักษณะร่วมทางเสียง (prosody complexes) 14 แบบที่ปรากฏในคำลงท้าย เช่น CX14 มีลักษณะทางเสียงเป็นเสียงตกจากระดับเสียงกลาง (mid) ไปสู่ระดับเสียงต่ำ (low) มีเสียงยาว [:] และการลงท้ายเส้นเสียงเป็นเสียงกักที่เส้นเสียง [ˈ] แสดงด้วยสัญลักษณ์ทางเสียงเป็น CV:fˈ เป็นต้น

1.1.5 ทำนองสูงต่ำในประโยคกับความหมาย

เฮนเดอร์สัน กล่าวถึง ทำนองสูงต่ำในประโยคที่สื่อความหมายทางอารมณ์* เช่น ทำนองสูงต่ำ B ซึ่งเป็นเสียงต่ำระดับเสียงสั้น จะใช้แสดงความเบื่อ โกรธ เป็นต้น

ส่วนเทอด ได้กล่าวถึง ความหมายของทำนองสูงต่ำในประโยคตามหน้าที่การใช้ เช่น CX14 ใช้ในการบอกเล่า เป็นต้น

นอกจากนี้ เฮนเดอร์สัน ยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับทำนองเสียง (intonation) ในภาษาไทยไว้ว่า ในการพูดต่อเนื่องกันไปอย่างเร็วนั้น เสียงกลางหรือวรรณยุกต์สามัญที่ปรากฏต่อเนื่องกันมักจะมีเสียงต่ำลง (downdrift) โดยมีเสียงตกเด่นชัดที่พยางค์สุดท้ายก่อนช่วงหยุด (pause) ซึ่งจัดเป็นทำนองเสียงตก (falling intonation) ส่วน เทอด ได้แสดงความเห็นไว้ว่า ในปัจจุบันการสนทนาระหว่างผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน จะมีการใช้เสียงสูงกับคำอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คำลงท้าย เพื่อแสดงว่าเป็นการถามหรือขอร้อง

1.2 <u>ระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อเมริกัน</u>**

นักภาษาศาสตร์ที่เป็นต้นแบบการวิเคราะห์ทำนองเสียงในภาษาไทยด้วยระบบนี้ ได้แก่ ฮาส (1945) นอส (1964) แอบรัมสัน (1962) และพรรณินี รุจระวานิช (1965) นักภาษาศาสตร์เหล่านี้จะศึกษาโดยเน้นลักษณะทางหน่วยเสียงสำคัญในทำนองเสียง

1.2.1 หน่วยทำนองเสียง (Intonation phonemes)

หน่วยทำนองเสียงในภาษาไทยถูกกำหนดไว้ดังนี้ นอส กำหนดให้มีหน่วยทำนองเสียง 2 หน่วย ได้แก่ เสียงสูง หรือเสียงขึ้น (high or upper pitch line) และเสียงตก (falling pitch line) โดยใช้สัญลักษณ์ /↑/ แทนเสียงขึ้น และไม่แสดงสัญลักษณ์ใด ๆ แทนเสียงตก

---

*ดูรายละเอียดในบทที่ 2 หัวข้อที่ 1.1.6 ทำนองเสียงกับความหมาย

**เหตุที่เรียกว่า เป็นระบบแยกแยะตามแนวนักภาษาศาสตร์อเมริกัน เพราะมีหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิเคราะห์ โดยเน้นลักษณะทางหน่วยเสียงสำคัญ (phoneme) ตามแนวของนักภาษาศาสตร์อเมริกัน

ส่วนฮาส แอบรัมสัน และพรรณีนี กำหนดให้มีหน่วยทำนองเสียง 3 หน่วย ได้แก่ เสียงขึ้น /↑/ เสียงคงระดับ /→/ หรือ /|/* และเสียงตก /↓/

1.2.2 หน่วยการต่อความ (Juncture phonemes)

นอส กำหนดให้มีหน่วยการต่อความ 2 หน่วย ซึ่งได้แก่การต่อความปิด (close juncture) /./ และการต่อความเปิด (open juncture) /.↑/

หน่วยการต่อความนี้จะปรากฏร่วมกับหน่วยทำนองเสียงในการพูดต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เกิดทำนองเสียงต่อเนื่อง (intonation sequence) ลักษณะต่าง ๆ เช่น เสียงสูง และเสียงตก กับการต่อความปิด ในประโยค 'เสื้อตัวนี้เหรอ↑. คุณใส่เมื่อคืนนี้.' (Is this coat you wore last night?)

นอส แยกแยะหน่วยการต่อความ โดยอาศัยการปรากฏในตำแหน่งที่แตกต่างกันในประโยค ตามปกติหน่วยการต่อความปิดจะปรากฏภายในประโยค และหน่วยการต่อความเปิดจะปรากฏท้ายประโยค

1.2.3 ทำนองเสียงกับความหมาย

ในเรื่องความหมาย ฮาส กับ แอบรัมสัน กล่าวว่า เสียงตกใช้ในการบอกเล่า เสียงขึ้นใช้ในการถาม เสียงคงระดับมักใช้แสดงว่าความยังไม่จบ ส่วนนอสกล่าวถึงความหมายที่ได้จากการใช้ทำนองเสียงต่อเนื่องลักษณะต่าง ๆ

ส่วนพรรณีนี กล่าวถึง ความหมายที่ใช้ในหน้าที่การพูดต่าง ๆ เช่น เสียงตก จะใช้ในการบอกเล่า คำสั่ง หรือขอร้อง การถามเอาความ เป็นต้น และความหมายทางอารมณ์ เช่น เสียงขึ้นจะใช้ในการถามแบบตอบรับ/ปฏิเสธ หรือ การถามที่แสดงความประหลาดใจ หรือไม่น่าเชื่อ เป็นต้น

---

*ฮาส และพรรณีนี ใช้ /⟶/ แทนเสียงคงระดับ ส่วนแอบรัมสันใช้ /|/

2. ระบบร่วม (Interrelated System)

การวิเคราะห์ทำนองเสียงในภาษาไทยด้วยระบบร่วมนี้ เป็นการวิเคราะห์ที่นำองค์ประกอบอื่น ๆ มาวิเคราะห์ร่วมกับทำนองสูงต่ำ สุดาพร ลักษณียนาวิน (1983) ได้วิเคราะห์ทำนองเสียงในภาษาไทยโดยใช้ระบบร่วมตามแบบของฮาลลิเดย์ โดยให้เหตุผลว่าทฤษฎีของฮาลลิเดย์ไม่เพียงแต่จะสามารถใช้อธิบายคำพูดที่มีศักยภาพในการเกิด (potential utterance) ได้เท่านั้น แต่ยังสามารถใช้อธิบายคำพูดที่ปรากฏจริงในภาษา (actual utterance) ได้ดีอีกด้วย ทั้งยังเหมาะที่จะใช้อธิบายภาษาใด ๆ ที่มีจังหวะการพูดตามการลงเสียงหนัก

สุดาพร มีความเห็นว่า ทำนองเสียงในภาษาไทยนั้นเกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างจังหวะ (rhythm) อันเกิดจากการลงเสียงหนักเบา กับช่วงหยุด และทำนองสูงต่ำหรือเสียงเปลี่ยนระดับ (tune)

2.1 จังหวะ

ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ (1977) ผู้ซึ่งวิเคราะห์จังหวะการพูดในภาษาไทยมาตรฐาน ได้กล่าวถึง จังหวะ 2 แบบในการพูดภาษาไทย ซึ่งได้แก่ 1) จังหวะตามการลงเสียงหนัก (stress-timed rhythm) ซึ่งเป็นจังหวะที่ใช้พูดตามปกติ 2) จังหวะตามพยางค์ (syllable-timed rhythm) ซึ่งเป็นจังหวะที่พบในการพูดบางลีลา เช่น การอ่านออกเสียงของเด็ก หรือผู้ใหญ่ที่อ่านหนังสือไม่คล่อง การบอกให้เขียนตาม หรือการประกาศข้อความสำคัญ ๆ เป็นต้น

2.1.1 หน่วยจังหวะ (Foot)

ในการวิเคราะห์จังหวะตามการลงเสียงหนักนั้น ธีระพันธ์และสุดาพร ใช้วิธีการของอาเบอร์ครอมบี้ (1967) ในการกำหนดหน่วยจังหวะ* โดยกำหนดให้หน่วยจังหวะเริ่มที่พยางค์เสียงหนักในหน่วยจังหวะ (salient syllable or stressed syllable) และขอบเขตของหน่วยจังหวะจะครอบคลุมไปถึงพยางค์ก่อนพยางค์ลงเสียงหนักในหน่วยจังหวะถัดไป หน่วยจังหวะแต่ละหน่วยประกอบด้วยพยางค์เสียงหนัก และอาจ

---

*ดูรายละเอียดในบทที่ 2 หัวข้อที่ 2.1 หน่วยจังหวะ

จะมีพยางค์เสียงเบา (weak syllable) ตามมาหรือไม่ก็ได้

หน่วยจังหวะ ⟶ พยางค์เสียงหนัก (+ พยางค์เสียงเบา)

พยางค์เสียงหนักในหน่วยจังหวะ มักเป็นคำหลักพยางค์เดียว ซึ่งคำหลักได้แก่ คำนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ (adjective) คำกริยาวิเศษณ์ (adverb) และคำบ่งชี้ (Determiner) หรือพยางค์หนัก* (accented syllable) ของคำหลายพยางค์ ส่วนพยางค์เสียงเบา ได้แก่ คำไวยากรณ์พยางค์เดียว คำไวยากรณ์ ได้แก่ คำบุพบท คำสันธาน คำสรรพนาม ฯลฯ หรือพยางค์เบา* (unaccented syllable) ของคำหลายพยางค์

2.1.2 การกระจายของหน่วยจังหวะ

การกระจายของหน่วยจังหวะหรือการแบ่งหน่วยจังหวะนั้น สุดาพรกล่าวว่าขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ได้แก่

1) เสียงหนักในคำ (underlying phonological accents) และโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ (underlying syntactic structure) ของคำ หรือคำต่าง ๆ ในหน่วยความ เช่น ในคำพูดที่ว่า

// ตา มา อยู่ ที่ บ้าน // (1983: 270)

อาจปรากฏเป็นหน่วยจังหวะแตกต่างกันไปตามตำแหน่งของเสียงหนักในคำ และโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ของคำที่มาประกอบกัน ซึ่งจะทำให้มีความหมายต่างกันไป เช่น

//^ ta: / ma: / ju: thi: / ba:n // **

' ตามา อยู่ที่บ้าน' (คนชื่อมา อยู่ที่บ้าน)

---

*พยางค์หนักและพยางค์เบาในคำหลายพยางค์ในภาษาไทย มีกฎเกณฑ์การกำหนดตำแหน่งที่ชัดเจน ดูรายละเอียดใน สุดาพร ลักษณียนาวิน (1983)

** // แสดงขอบเขตของหน่วยความ

/ แสดงขอบเขตของหน่วยจังหวะ

___ แสดงพยางค์สำคัญหรือหน่วยสำคัญที่จะปรากฏเป็นเสียงหนักพิเศษ

// ta: ma: / ju: thi: / ba:n //

' ตา มาอยู่ ที่บ้าน' (พ่อของแม่ มาอยู่ที่บ้าน)

2) การเน้นย้ำ หรือ จุดสำคัญในความ เช่น

//^ ta: / ma: / ju: // // thi: / ba:n //

ตามา อยู่ ที่บ้าน (ไม่ใช่ พัก ที่บ้าน)

2.2 หน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุดและหน่วยทำนอง

(Pause-defined unit and Tone group)

สุดาพรกล่าวว่า จังหวะการพูดในภาษาไทยมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการแบ่งความ และการลงเสียงหนักในความ

ในการพูดจะแบ่งความออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ หน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุด (pause-defined unit) ซึ่งเป็นการแบ่งความโดยใช้ช่วงหยุดเป็นเกณฑ์ และหน่วยความ (information unit) ซึ่งเป็นการแบ่งความโดยใช้โครงสร้างประโยคเป็นเกณฑ์

2.2.1 หน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุด

(pause-defined unit)

ในการพูดข้อความยาว ๆ ผู้พูดจะใช้ช่วงหยุดแบ่งข้อความออกเป็น หน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุด (pause-defined unit) หน่วยนี้เป็นหน่วยทางสัทศาสตร์ ซึ่งโดยปกติหน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุดนี้จะเป็นหน่วยความ 1 หน่วย สุดาพรกล่าวว่า "ในการพูดต่อเนื่อง ลักษณะทางสัทศาสตร์ที่สามารถแบ่งคำพูดออกเป็นช่วง ๆ ได้แก่ ช่วงหยุด (pause) โดยทั่ว ๆ ไป ผู้พูดมักจะใส่ช่วงหยุดไว้ที่ขอบเขตของหน่วยโครงสร้างทางไวยากรณ์ต่าง ๆ เช่น พยางค์ คำ วลี หรือประโยค ในการพูดที่เป็นการสนทนา อาจพบคำเต็มช่วงหยุด (pause-filler) เช่น อ้า เออ อืม ระหว่างหน่วยทางไวยากรณ์เหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อผู้พูดกำลังคิดหรือลังเล" (1983: 182)

หน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุดแต่ละหน่วย ประกอบด้วยเสียงของพยางค์ต่าง ๆ ทั้งที่ลงเสียงหนักและไม่ลงเสียงหนัก ในบรรดาพยางค์ที่ลงเสียงหนักทั้งหลายจะมีพยางค์บางพยางค์ที่มีการลงเสียงหนักพิเศษ ซึ่งเรียกว่า พยางค์เสียงหนักพิเศษ (prominent stressed syllable) ในหน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุดหนึ่ง ๆ โดยปกติจะมี

พยางค์เสียงหนักพิเศษหนึ่งพยางค์ แต่ในบางกรณีอาจมีมากกว่าหนึ่งพยางค์ก็ได้

2.2.2 หน่วยความและหน่วยทำนอง

(Information unit and Tone group)

ก. หน่วยความ

ในการพูดนอกจากผู้พูดจะแบ่งข้อความออกโดยใช้ช่วงหยุดแล้ว ยังแบ่งข้อความในการพูดออกเป็นหน่วยความ หน่วยความหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยคำซึ่งเรียงร้อยกันเป็นความและโครงสร้างทางไวยากรณ์หนึ่ง ๆ เช่น เป็นนามวลี กริยาวลี หรือบุพบทวลี ตัวอย่างเช่น ในประโยค 'ผู้พูดภาษาไทย ใช้กันเป็นปกติในภาษาสนทนาประจำวัน' สามารถแบ่งได้เป็น 3 หน่วยความดังนี้

'ผู้พูดภาษาไทย' เป็นนามวลีทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค

'ใช้กันเป็นปกติ' เป็นกริยาและกริยาวิเศษณ์

'ในภาษาสนทนาประจำวัน' เป็นบุพบทวลีที่ขยายกริยา 'ใช้' (1983: 263)

เป็นต้น

หน่วยความ มีลักษณะทางสัทศาสตร์ที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1) พยางค์เสียงหนักพิเศษ (prominent stressed syllable) 1 พยางค์

2) ช่วงหยุดหลังพยางค์เสียงหนักพิเศษ

3) ทำนองสูงต่ำ 1 ลักษณะ

ข. หน่วยทำนอง

หน่วยทำนอง เป็นหน่วยทางสัทวิทยาที่กำหนดให้เสียงสูงต่ำที่ปรากฏในหน่วยความ 1 หน่วยเป็นหน่วยทำนอง โดยปกติ หน่วยทำนองจะมีพยางค์เสียงหนักพิเศษ หรือ พยางค์สำคัญ (tonic syllable) ปรากฏเป็นเสียงท้ายของหน่วย ซึ่งเป็นการแสดงถึงการจบความ (terminal transition) ได้ด้วย

เสียงที่ปรากฏในหน่วยทำนองนั้น ประกอบด้วยหน่วยสัทวิทยา (phonological unit) ตามลำดับจากหน่วยเล็กไปสู่หน่วยใหญ่กว่าดังนี้

หน่วยเสียง	พยางค์	หน่วยจังหวะ	หน่วยทำนอง
(phoneme)	(syllable)	(foot)	(tone group)

2.2.3 การแบ่งความกับความหมาย

จากลักษณะของหน่วยความ และ การจบความในภาษาไทย จะพบการลงเสียงหนักที่พยางค์สุดท้ายในหน่วยความ (ดู 2.1.2) ซึ่งอาจจะมีช่วงหยุดตามมาหรือไม่ก็ได้ พยางค์สุดท้ายในหน่วยความนี้ จะเป็นพยางค์ของคำหลัก หรือคำไวยากรณ์พยางค์เดียวก็ได้ หรือพยางค์สุดท้ายของคำหลายพยางค์ก็ได้ การแบ่งหน่วยความจึงเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการลงเสียงหนักในพยางค์สำคัญ ในการพูดที่มีการเน้นย้ำ หรือกำหนดจุดสำคัญในความต่างกันไป จะทำให้เกิดการแบ่งความต่างไป เช่น 2.1.2 ข้อ 2

2.2.3.1 การกระจายหน่วยจังหวะกับความหมาย

ในคำพูดที่ประกอบด้วยคำพ้องเสียง คือมีเสียงเหมือนกัน แต่หน้าที่และความหมายของคำต่างกัน เพราะมีโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ต่างกัน จะเกิดการกระจายหน่วยจังหวะในหน่วยทำนองต่างกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ จะเห็นได้ว่า การกระจายหน่วยจังหวะในหน่วยทำนองนั้นมีนัยทางภาษาศาสตร์ โดยการกระจายหน่วยจังหวะต่างกันจะทำให้ความหมายของคำพูดต่างกันได้

// ^ ta: / ma: / ju: thi: / ba:n //

'ตามา อยู่ที่บ้าน' (คนชื่อมา อยู่ที่บ้าน)

// ta: ma: / ju: thi: / ba:n //

'ตา มาอยู่ ที่บ้าน' (พ่อของแม่ มาอยู่ที่บ้าน)

2.2.3.2 การแบ่งหน่วยทำนองกับความหมาย

คำพูดเดียวกัน ที่มีการแบ่งความต่างกัน เช่น

// ^ ta: / ma: / ju: / thi: / ba:n //

'ตามา อยู่ที่บ้าน' (คนชื่อมา อยู่ที่บ้าน)

// ^ ta: / ma: / ju: // // thi: / ba:n //

'ตามา อยู่ ที่บ้าน' (ไม่ใช่ พัก ที่บ้าน)

ความหมายอ้างอิงของคำพูดไม่ต่างกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการแบ่งความต่างกันไปนั้น ได้แก่ การเน้นย้ำ ความหมายที่เปลี่ยนไปนั้นเป็นความหมายทางอารมณ์

แผนผังที่ 4 ตัวการที่กำหนดการกระจายหน่วยจังหวะในหน่วยทำนอง ผลและความหมาย

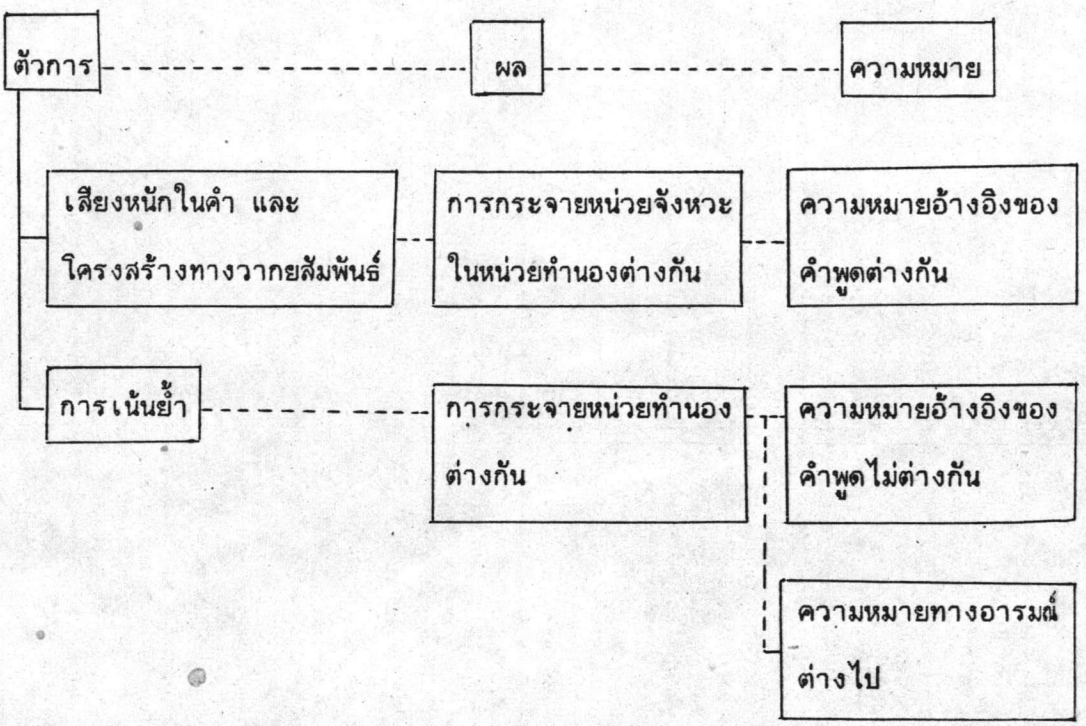

2.3 ระบบต่าง ๆ ในทำนองเสียง

จากการศึกษาทำนองเสียงในภาษาไทยพบว่า ทำนองเสียงเกิดจากกลไกการแบ่งความ การลงเสียงหนักพิเศษในความ หรือการปรากฏหน่วยสำคัญ และการใช้ทำนองสูงต่ำ กลไกต่าง ๆ นี้สามารถนำมาจัดเป็นระบบได้ดังนี้

2.3.1 ระบบการแบ่งความ (Tonality)

ในภาษาไทยมีการแบ่งความออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ หน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุด และหน่วยความหรือหน่วยทำนอง โดยปกติหน่วยทำนองมักปรากฏเป็นหน่วยที่กำหนดโดยช่วงหยุด แต่ไม่เสมอไป (ดูรายละเอียดใน 2.2.1)

ในการพูดโดยปกติมักแบ่งหน่วยความ หรือหน่วยทำนองที่ขอบเขตของหน่วยไวยากรณ์ เช่น นามวลี กริยาวลี หรือประโยค (ดูรายละเอียดใน

2.2.2) แต่ในกรณีที่ผู้พูดถูกขัดจังหวะหรือผู้พูดติดอ่าง อาจเกิดการแบ่งความระหว่างหน่วยทางไวยากรณ์ได้

2.3.2 ระบบการปรากฏหน่วยสำคัญในความ (Tonicity)

สุดาพร กล่าวว่า ในภาษาไทยจุดสำคัญของความ (focus of information) มี 2 ประเภท ได้แก่ จุดสำคัญแสดงการจบความ (end focus) และจุดสำคัญแสดงความหมายทางทัศนคติและอารมณ์ (expressive focus) ด้วยเหตุนี้ การปรากฏหน่วยสำคัญในความจึงแตกต่างกันไปเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การปรากฏหน่วยสำคัญในความลักษณะปกติ และลักษณะพิเศษ ตามลำดับ

แผนผังที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างจุดสำคัญในความและการปรากฏหน่วยสำคัญ

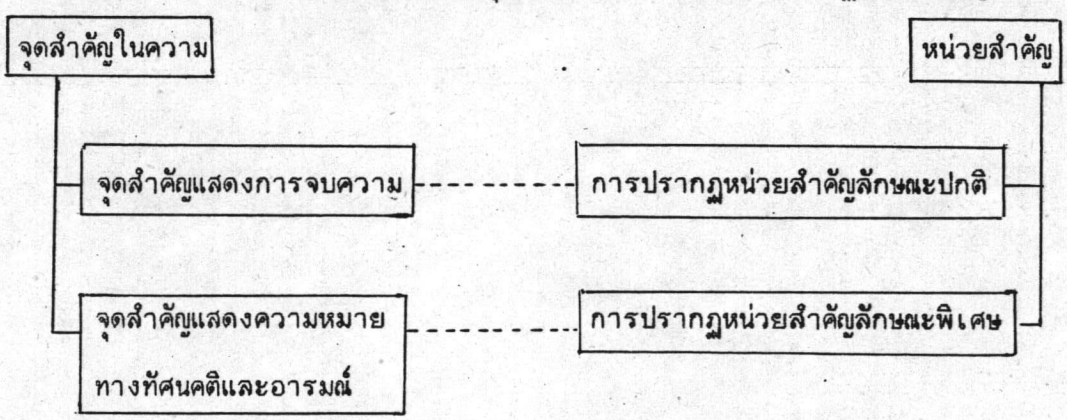

ก. การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะปกติ

(Unmarked Tonicity)

หน่วยสำคัญ ที่ปรากฏในพยางค์สุดท้ายของหน่วยความหรือหน่วยสำคัญที่ปรากฏที่จุดสำคัญแสดงการจบความ จัดเป็นการปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะปกติ เช่น ในหน่วยความที่ว่า

// แม่ / ซื้อ / ผ้าชิ้น / นี้ //

หน่วยสำคัญจะปรากฏในคำว่า 'นี้' ซึ่งเป็นจุดสำคัญแสดงการจบความ หน่วยสำคัญที่แสดงการจบความนี้ มักปรากฏร่วมกับช่วงหยุดแต่ไม่เสมอไป

ข. การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ

(Marked Tonicity)

ในการพูดที่ผู้พูดต้องการเน้นคำใดคำหนึ่ง เพื่อแสดงความหมายทางทัศนคติและอารมณ์ หรือแสดงการเน้นย้ำ คำนั้นจะเป็นจุดสำคัญแสดงความหมายซึ่งจะปรากฏเป็นหน่วยสำคัญในหน่วยทำนอง ถ้าคำนั้นไม่ได้เป็นคำสุดท้ายของหน่วยทำนองหน่วยสำคัญนั้น ไม่ได้แสดงการจบความ การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะนี้ จัดเป็น การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ เช่น

// แม่ / ซื้อ / ผ้า ชิ้น / นี้ // (ไม่ได้ซื้อเสื้อ)

หน่วยสำคัญในคำ 'ผ้า' ไม่ได้เป็นพยางค์สุดท้ายในหน่วยทำนอง การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษนี้ มักพบร่วมกับการปรากฏทำนองสูงต่ำลักษณะพิเศษ (marked tune) แต่ไม่เสมอไป

ค. การปรากฏหน่วยสำคัญกับความหมาย

การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะปกติ จัดเป็นการสื่อความหรือสื่อความหมายอ้างอิงที่มักใช้ในการอ่าน การบรรยาย หรือการพูดอย่างเป็นทางการ

ส่วนการปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ จัดเป็นการสื่ออารมณ์ของผู้พูด หรือสื่อความหมายทางทัศนคติและอารมณ์ ซึ่งมักใช้ในการสนทนาในชีวิตประจำวัน

2.3.3 ระบบทำนองสูงต่ำ (Tune)

ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า ทำนองเสียงในภาษาไทยเกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างจังหวะกับทำนองสูงต่ำ

จังหวะการพูดในภาษาไทย ทำให้เกิดลักษณะสำคัญ 2 ประการในภาษาได้แก่ การแบ่งความและการปรากฏหน่วยสำคัญในความ ทั้ง 2 ประการนี้สามารถอธิบายการเกิดได้อย่างมีกฎเกณฑ์เช่นเดียวกับการเกิดทำนองสูงต่ำต่าง ๆ จึงสามารถเรียกการแบ่งความ การปรากฏหน่วยสำคัญ และทำนองสูงต่ำ ว่าเป็นระบบการแบ่งความ ระบบการปรากฏหน่วยสำคัญในความ และระบบทำนองสูงต่ำ ตามลำดับ

ทำนองสูงต่ำ หมายถึง เสียงสูงต่ำที่ปรากฏในหน่วยความ 1 หน่วย สุดาพร กล่าวถึงระดับเสียงในการวิเคราะห์เชิงโสตสัทศาสตร์ไว้ 5 ระดับ ได้แก่

- สูงพิเศษ (extra high)
- สูง (high)
- กลาง (mid)
- ต่ำ (low)
- ต่ำพิเศษ (extra low)

ในการเปลี่ยนระดับเสียงนั้น จะมีพิสัย (pitch range) 2 แบบ ได้แก่ พิสัยกว้าง (wide range) และพิสัยแคบ (narrow range)

ทิศทางการเปลี่ยนระดับเสียง อาจเป็นเสียงขึ้น ตก หรือเสียงผสมระหว่างเสียงขึ้นกับเสียงตก

ลักษณะการเปลี่ยนทิศทางของระดับเสียงนั้น มีแตกต่างกันไป 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) การเปลี่ยนแบบต่อเนื่อง (continuous) เสียงเปลี่ยนระดับจะเป็นเสียงขึ้นหรือตกแบบต่อเนื่องกันไป เช่น ↗ หรือ ↘

(2) การเปลี่ยนแบบขึ้นหรือตกตอนท้าย (delayed) เสียงเปลี่ยนระดับจะเป็นเสียงขึ้นหรือตกตอนท้าย เช่น ⌒↗ หรือ ⌒↘

(3) การเปลี่ยนระดับแบบขั้นบันได (stepping) หรือคงระดับขึ้นหรือตก เสียงเปลี่ยนระดับจะเป็นเสียงขึ้นหรือตกที่มีช่วงแรกและช่วงที่ 3 เป็นเสียงคงระดับ เช่น ⌒↗ หรือ ⌒↘ เป็นต้น

2.3.3.1 เสียงเปลี่ยนระดับในหน่วยสำคัญ

จากการวิเคราะห์ทำนองสูงต่ำในคำพูดคำเดียว (one-word utterance) สุดาพร พบว่า

(1) ทำนองสูงต่ำ ไม่มีผลทำให้เสียงวรรณยุกต์สูญเสียลักษณะประจำของแต่ละเสียงแต่อย่างใด โดยเสียงวรรณยุกต์แต่ละเสียงยังคงรักษาลักษณะเด่นไว้ได้

(2) ทำนองสูงต่ำ ที่ปรากฏในหน่วย สำคัญ มีอยู่ 4 แบบ โดยแต่ละแบบมีลักษณะทางเสียง ดังนี้

ทำนองสูงต่ำ 1 (Tune 1) เป็นเสียงตก (falling) โดยมีระดับเสียง (pitch height) พิสัย (pitch range) ความสั้นยาว (length) และ ความดัง (loudness) ที่เป็นลักษณะปกติ* ตามธรรมชาติของเสียงผู้พูดแต่ละคน โดยวรรณยุกต์ที่มีเสียงสูงต่ำเฉพาะเป็นเสียงคงระดับจะเป็นเสียงตกเล็กน้อย เช่น วรรณยุกต์สามัญ มีเสียงสูงต่ำเฉพาะเป็นเสียงกลางระดับ เมื่อปรากฏในทำนองสูงต่ำที่เป็นเสียงตก จะเป็นเสียงตกจากระดับเสียงกลางไปยังระดับเสียงต่ำ เป็นต้น

ทำนองสูงต่ำ 1+ เป็นเสียงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับทำนองสูงต่ำ 1 แต่มีเสียงเบากว่า และยาวกว่าปกติ

ทำนองสูงต่ำ 2 (Tune 2) เป็นเสียงขึ้น (Rising Tune) โดยมีระดับเสียงสูงกว่าและพิสัยแคบกว่าลักษณะปกติ มีการลงท้ายที่หนัก (tense ending) และมักปรากฏเป็นเสียงสั้นและดัง

ทำนองสูงต่ำ 2+ เป็นเสียงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับทำนองสูงต่ำ 2 แต่จะมีการลงท้ายที่เบา (lax ending) และมักปรากฏเป็นเสียงยาวกว่า

ทำนองสูงต่ำ 3 (Tune 3) เป็นเสียงลดต่ำ (Lowering Tune) โดยมีระดับเสียงต่ำกว่าและพิสัยแคบกว่าทำนองสูงต่ำ 1 และมักปรากฏเป็นเสียงที่สั้นและเบา

ทำนองสูงต่ำ 3+ เป็นเสียงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับทำนองสูงต่ำ 3 แต่จะมีพิสัยที่เป็นลักษณะปกติ มักปรากฏเป็นเสียงที่สั้นและดัง

---

*ระดับเสียงปกติของวรรณยุกต์ต่าง ๆ มีดังนี้

1. เสียงสามัญ (the mid) เป็นเสียงกลางระดับ
2. เสียงเอก (the low) เป็นเสียงต่ำระดับ
3. เสียงตรี (the high) เป็นเสียงสูงระดับ
4. เสียงจัตวา (the rise) เป็นเสียงขึ้นจากระดับเสียงต่ำไปยังระดับเสียงสูง
5. เสียงโท (the fall) เป็นเสียงตกจากระดับสูงไปยังระดับเสียงต่ำ

ทำนองสูงต่ำ 4 (Tune 4) เป็นเสียงผสมระหว่างเสียงขึ้นและเสียงตก หรือ เสียงตกและเสียงขึ้น (Convolution) โดยมีพิสัยกว้างกว่าลักษณะปกติ ส่วนในเรื่องระดับเสียงนั้น จะพบว่า เสียงวรรณยุกต์ใดที่ไม่ได้มีจุดเริ่มที่ระดับเสียงต่ำ ซึ่งได้แก่ เสียงตรี เสียงสามัญ และเสียงโท จะมีจุดเริ่มของเสียงที่ระดับเสียงสูงขึ้น โดยระดับเสียงจะถูกยกสูงขึ้นแล้วจึงตกลงมา ส่วนท้ายของเสียงจะมีระดับเสียงต่ำกว่าลักษณะปกติ ส่วนเสียงวรรณยุกต์ที่มีจุดเริ่มที่ระดับเสียงต่ำ ซึ่งได้แก่ เสียงเอก และเสียงจัตวา จะมีจุดเริ่มของเสียงสูงขึ้น เสียงเอกจะมีเสียงท้ายเป็นเสียงขึ้น เสียงจัตวาจะมีเสียงตกก่อนเสียงขึ้น และเนื่องจากมีพิสัยกว้างกว่าปกติ เสียงท้ายจึงเป็นเสียงที่มีระดับสูงกว่าปกติ

ตารางที่ 1 ลักษณะทำนองสูงต่ำในเสียงวรรณยุกต์ต่าง ๆ

ทำนองสูงต่ำ / เสียงวรรณยุกต์	ทำนองสูงต่ำ 1	ทำนองสูงต่ำ 2	ทำนองสูงต่ำ 3	ทำนองสูงต่ำ 4
1. เสียงตรี (the high)				
2. เสียงสามัญ (the mid)				
3. เสียงเอก (the low)				
4. เสียงจัตวา (the rise)				
5. เสียงโท (the fall)				

2.3.3.2 เสียงสูงต่ำในส่วนนำหน่วยสำคัญ

พยางค์ใด ๆ ในหน่วยจังหวะที่ปรากฏหน้าหน่วยจังหวะแรกของหน่วยสำคัญ จัดว่าเป็นส่วนนำหน่วยสำคัญ (Pretonic) ซึ่งส่วนนี้อาจจะมีในหน่วยทำนองหรือไม่ก็ได้

เสียงสูงต่ำ ในส่วนนำหน่วยสำคัญ มีลักษณะดังนี้

ก. เสียงนำต่ำ (low pretonics) จะเกิดหน้าหน่วยสำคัญที่เป็นเสียงตก คือ ทำนองสูงต่ำ 1 และ 3 จะมีส่วนนำหน่วยสำคัญเป็นเสียงต่ำ

ข. เสียงนำสูง (high pretonics) จะเกิดหน้าหน่วยสำคัญที่มีเสียงสูงต่ำเป็นเสียงขึ้นหรือจุดเริ่มของเสียงถูกยกขึ้นซึ่งได้แก่ ทำนองสูงต่ำ 2 และ 4 จะมีส่วนนำหน่วยสำคัญเป็นเสียงสูง

2.3.3.3 ทำนองสูงต่ำกับความหมาย

ทำนองสูงต่ำต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะใช้ในการพูดต่าง ๆ ดังนี้

ทำนองสูงต่ำ 1 จะใช้ในการบอกเล่าลักษณะปกติที่ไม่เน้นย้ำ และใช้ในการพูดเป็นคำ ๆ (citation form)

ทำนองสูงต่ำ 1+ ใช้ในการบอกเล่าที่แสดงการยินยอม (submission)

ทำนองสูงต่ำ 2 ใช้ในการถาม ในคำพูดที่แสดงความไม่เห็นด้วย ไม่เชื่อ หรือประหลาดใจ

ทำนองสูงต่ำ 2+ ใช้แสดงการไม่จบสิ้นของความในการบอกเล่า (unfinished statement)

ทำนองสูงต่ำ 3 ใช้ในคำพูดที่แสดงความโกรธแบบซ่อนเร้น ความเบื่อหน่าย รำคาญ และใช้เป็นเสียงตอบรับในการพูดโทรศัพท์ (Telephone 'yes' intonation)

ทำนองสูงต่ำ 3+ ใช้ในการพูดที่แสดงถึงการวางอำนาจ (authoritative)

ทำนองสูงต่ำ 4 ใช้ในการเน้นย้ำ หรือใช้แสดงความโกรธอย่างมาก การเห็นด้วยอย่างมาก หรือความสนใจอย่างมาก

จากการใช้ทำนองสูงต่ำ ในการพูดลักษณะต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ทำนองสูงต่ำต่าง ๆ นั้น มีความหมายดังนี้

ก. เสียงตก

ทำนองสูงต่ำที่เป็นเสียงตกซึ่งได้แก่ทำนองสูงต่ำ 1 และทำนองสูงต่ำ 3 นั้น มีลักษณะร่วมบางอย่างในการสื่อความหมาย สุดาพรกล่าวว่า เสียงสูงต่ำที่เป็นเสียงตก จะแสดงการจบความ (finality) ซึ่งจะนำไปใช้ในการพูดที่แสดงความเห็นด้วย การแสดงอำนาจ การยินยอม หรือเป็นไปในเชิงให้ยุติความ นอกจากนี้ยังใช้นำไปใช้แสดงความโกรธที่ซ่อนเร้น (concealed anger) หรือ ความเบื่อหน่ายรำคาญ ซึ่งมีนัยให้ยุติความ

ข. เสียงขึ้น

ทำนองสูงต่ำที่เป็นเสียงขึ้น ซึ่งได้แก่ทำนองสูงต่ำ 2 นั้น จะแสดงการไม่จบความ (non-finality) จึงพบว่าเป็นทำนองสูงต่ำที่ใช้ในการถาม หรือใช้แสดงความไม่เห็นด้วย ไม่เชื่อ ประหลาดใจ หรือเป็นไปในเชิงที่ว่า ความนั้นยังไม่ยุติ เสียงขึ้นที่มีเสียงสั้นและตัง จะแสดงความไม่เห็นด้วย ความไม่เชื่อ หรือความประหลาดใจอย่างมาก ส่วนเสียงขึ้นที่มีเสียงท้ายเบาและยาว ซึ่งได้แก่ทำนองสูงต่ำ 2+ จะแสดงความหมายดังกล่าวนี้อย่างไม่รุนแรง และยังใช้ในการแสดงความอ่อนโยน ความสุภาพได้ด้วย

ค. เสียงผสม

ทำนองสูงต่ำที่เป็นเสียงผสม (convolution) ของเสียงตกกับเสียงขึ้น หรือเสียงขึ้นกับเสียงตก ซึ่งได้แก่ทำนองสูงต่ำ 4 นั้น ผู้พูดจะใช้ในการเน้นย้ำ การที่ต้องเน้นย้ำนั้นแสดงว่ามีความขัดแย้ง ความโกรธ หรือความเชื่ออย่างรุนแรง ความขัดแย้งนั้นอาจเป็นความขัดแย้งในความคิดของผู้พูดเอง เช่น // 4^ อยาก / ไป ก็ / เชิญ // (ไม่ได้อยากให้ไปจริง) หรือเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เช่น

// 4 แม่ ไม่ / ยอม ให้ / หนู ได้ ซื้ / แจง บ้าง / เลย //

เป็นต้น

สุดาพรกล่าวว่า ทำนองสูงต่ำที่เป็นเสียงผสมของเสียงตกกับเสียงขึ้นนี้ มีการสื่อความบางลักษณะที่น่าสนใจ เช่น เมื่อใช้ทำนองสูงต่ำนี้กับคำพูดที่มีความหมายด้านบวก (positive value) เช่น ดี สวย หรืออร่อย จะทำให้มีความหมายไปในเชิงเยาะเย้ย (sarcastic) แต่ถ้าใช้ทำนองสูงต่ำนี้กับคำพูดที่มีความหมายด้านลบ (negative value) เช่น ร้าย บ้า หรือน่าเกลียด จะทำให้มีความหมายไปในเชิงอ่อนโยนหรือแสดงความเอ็นดู (affection) ของผู้พูด